

Švenčionių krašto tautinio paveldo retrospektyva Tradicinių amatų centro Reškutėnuose veikloje

Dr. Regina Mikštaitė-Čičiurkienė, Tradicinių amatų centro Reškutėnuose etninės veiklos skyriaus vedėja

Tautinio paveldo išsaugojimas bei perdavimas ateities kartoms, vis labiau tampa valstybinės reikšmės etninės kultūros paveldo politikos formavimo prioritetiniu. Tradicinių amatų centrų įkūrimas kaimiškose vietovėse, tapo savotiškas etnokultūrinis židinys, kuriame ne tik puoselėjamas materialus tautinis paveldas - tradiciniai amatai, bet čia vykdoma ir nematerialaus - dvasinio paveldo veikla.

Tradicionių amatų centro Reškutėnuose įkūrimo idėja buvo grindžiama tuo, kad jis taps tradicinės kultūros išsaugojimo ir perdavimo židiniu, tenkinančiu tradicinių amatininkų interesus, besirūpinančiu tradicinių produktų gamyba ir plėtra, teikiančiu mokymo, konsultavimo, taip pat krašto tautinio paveldo fiksavimu bei sklaida.

Įkuriant Reškutėnų kaime tradicinių amatų centrą, vienas iš pagrindinių steigimo prioritetų buvo sukurti patrauklią aplinką gyventi ir dirbti kaimo vietovėse. Veiklos specialiuoju tikslu numatyta išsaugoti krašto etnokultūrinį paveldą. Teikiant projektą, esminiais veiklos tikslais numatyta puoselėti tradicinių amatų technologijas ir sudaryti sąlygas krašto tradiciniams amatininkams kurti, pristatyti ir prekiauti tautinio paveldo produktais. Pagrindiniu šio projekto pranašumu laikytina didelė socialinė ir ekonominė nauda visuomenei, kaip antai: pagerinta vietos gyventojų gyvenimo kokybė, padidintas kaimo patrauklumas, skatinamas verslumas, padidintas vietos gyventojų užimtumas, atsirastų galimybė rengti įvairius liaudies amatų propagavimui skirtus renginius, amatų dienas, parodas-pardavimus ir kitą veiklą susijusią su tautinio paveldo puoselėjimu.

Tradicionių amatų centro Reškutėnuose steigimas vyko keliais etapais, teikiant tris projektus.

1. Projektas „*Reškutėnų mokyklos dalies pastato kapitalinis remontas pritaikant patalpas tradicinių amatų veiklai*“, projektas buvo įgyvendinamas pagal vietos veiklos strategiją „Vietos plėtros 2009-2014 metų strategiją, įgyvendinimą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“. Projekto įgyvendinimo trukmė 2013-2015 m. Projekto finansavimo suma: 90 proc. NMA 140.176,10 Eur. ir 10 proc. savivaldybės 14.974,34 Eur. Bendra projekto vertė 155.150,44 Eur.
2. Projektas „*Tradicionių amatų centro Reškutėnuose kūrimas*“, įgyvendinimas pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos priemonės „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ veiklą „Tradicionių amatų centrų kūrimas ir (arba) plėtra“ įgyvendinimo planavimo būdu. Projekto

įgyvendinimo trukmė 2013-2015 m., projekto finansavimo suma: 90 proc. NMA 242.000,12 Eur. Ir 10 proc. savivaldybės 22.222,26 Eur. Bendra projekto vertė **264.222,38 Eur**.

3. Projektas „*Tradicinių amatų centro Reškutėnuose plėtra*“. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos priemonės „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos srities „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ veiklą „Tradicinių amatų centrų plėtra“. Projekto įgyvendinimo trukmė 2016-2018 m., projekto finansavimo suma: 90 proc. NMA 194.833,28 Eur ir 10 proc. savivaldybės 23.380,12. Bendra projekto vertė **218.213,40 Eur**. Iš viso į Tradicinių amatų centrą Reškutėnuose investuota **637.586,22 Eur**.

Įgyvendinant projektus buvo suremontuotas buvusios mokyklos pastatas, sutvarkyta aplinka, įkurtos penkios (audimo, verpimo, milo vėlimo, pynimo, medžio) dirbtuvės su visa reikiama įranga ir žaliavomis. Taip pat įsigyta įranga specialistų veiklai užtikrinti: kompiuteriai, multimedija, vaizdo ir garso fiksacijos įranga. Tradicinių amatų centro Reškutėnuose veiklos pradžios data yra 2015 spalio 19 d. antrojo projekto įgyvendinimo pabaigos diena. Centras funkcionuoja kaip Nalšios muziejaus struktūrinis padalinys.

Centro veiklos paskirtis kultūrinė ir jis yra nepelno siekianti biudžetinė įstaiga. Jame įsteigti 2,25 etato kūrybinio personalo ir 2,5 etato techninio.

Tradicinių amatų centro veikla orientuota į tautinio tiek materialaus, tiek dvasinio paveldo puoselėjimą, išsaugojimą ir sklaidą. Vienas iš pagrindinių veiklos kriterijų yra darbas su rajono amatininkais. Švenčionių rajonas gali didžiuotis turėdamas net 16 sertifikuotų amatininkų, gaminančių 31 sertifikuotą tautinio paveldo produktą. Nalšios muziejaus ir Tradicinių amatų centro bendrų pastangų dėka, padedant parengti paraiškas, per pastaruosius du metus, 4 amatininkams buvo suteikti atestuoto tradicinių amatų meistro vardai. 2018 metais sertifikavimui teiktos net 6 mokymo programos: "*Tradicinė žolininkystė*", teikė meistrė, sertifikuoto tautinio paveldo produkto amatininkė Silvija Juknevičienė; "*Tradicinis vilnos apdirbimas: karšimas*", teikė meistrė, sertifikuoto tautinio paveldo produkto amatininkė Lida Puzyriova; "*Tradicinis vilnos apdirbimas: vėlimas*", teikė meistrė, sertifikuoto tautinio paveldo produkto amatininkė Lida Puzyriova; „*Paprastos duonos kepimas*“, teikė meistrė, sertifikuoto tautinio paveldo produkto amatininkė Janė Petkūnienė; „*Mielinio pyrago kepimas*“, teikė meistrė, sertifikuoto tautinio paveldo produkto amatininkė Janė Petkūnienė; „*Tradicinių juostų pynimas*“, teikė meistrė, sertifikuoto tautinio paveldo produkto amatininkė Rasa Breidokienė. Šiuo metų vyksta šių sertifikavimo procesas ir jis nėra nutrūkęs. Tradiciniams amatininkams, norintiems sertifikuoti tautinio paveldo produktą, centas padeda parengti paraiškas, konsultuoja rašant projektus, padeda viešinti jų veiklą.

Centre organizuojama kasmetinė Švenčionių rajono tradicinių amatininkų, meno kūrėjų ir mėgėjų kalėdinė paroda-mugė. Kasmet vyksta šios parodos finalinis renginys „Švenčionių rajono tautodailininkų sueiga“ vienijanti net 56 amatus puoselėjančius asmenis.

Centro pastangomis tradicinių amatininkų darbai kasmet atrenkami į Vilniaus apskrities konkursinę liaudies parodą „Aukso vainikas“ bei pasirūpinama jų vykimu į šios parodos finalinį renginį. Dirbama su jaunais tautinio paveldo kūrėjais, skatinant juos aktyviai dalyvauti Lietuvos moksleivių liaudies dailės konkurse „Sidabro vainikėlis“. Lietuvos moksleivių liaudies dailės konkurse „Sidabro vainikėlis“, pasiekti aukšti rezultatai. 2017 m. Švenčionėlių Mindaugo gimnazijos abiturientas Karolis Breidokas regioniniame ture buvo apdovanotas I laipsnio diplomu ir iškovojo teisę dalyvauti respublikiniame ture, kuriame buvo apdovanotas III laipsnio diplomu. Šiais metais Švenčionių rajono amatininkų (Rasos, Algirdo, Karolio Breidokų, Valdemaro Prunskaus ir Arūno Edvardo Vaitkaus) darbai komisijos buvo atrinkti į Respublikinę liaudies meno parodą, kuri buvo Lietuvos šimtmečio dainų šventės sudedamoji dalis. Centro ir Švenčionių rajono savivaldybės administracijos pastangų dėka, amatininkams buvo sudaryta galimybė nemokamai dalyvauti iškilmingame šios parodos atidaryme, kuris vyko liepos 3 d. Švč. Mergelės Marijos Ramintojos (Augustiniečių) bažnyčioje. Taip pat bendradarbiaudami su Vilniaus krašto tautodailininkų-meno kūrėjų bendrija ir Lietuvos tautodailininkų sąjunga, tarpininkaujama pristatydami tapytojų darbus į respublikinę konkursinę primityvios tapybos parodą Monikos Bičiūnienės premijai laimėti. Tarptautinėje turizmo ir aktyvaus laisvalaikio parodoje ADVENTUR 2018 tradicinių amatų centras bendradarbiavo su Švenčionių turizmo ir verslo informacijos centru, įrengiant šimtametės aukštaitiškos pirkios paviljoną, kuriame tris dienas tradiciniai amatininkai demonstravo savo puoselėjamus amatus. Organizuojamuose rajoniniuose renginiuose centras suburia rajono amatininkus į Švenčionių rajono amatininkų alėją, kurioje ne tik vyksta prekyba jų pagamintais gaminiais, bet ir vykdomi nemokami edukaciniai užsiėmimai.

Centre vyksta tradicinių amatininkų personalinės darbų parodos ir šių parodų atidarymo renginiai. Tokio pobūdžio renginiuose suteikiama galimybė amatininkui pačiam pristatyti savo puoselėjamą amatą, tuo skatinant jo žinomumą visuomenėje. Į šiuos renginius atvyksta amatininko giminės, aplinkinių kaimų gyventojai, aktyviai dalyvauja ir tautinio paveldo puoselėtojai. Organizuojamos specializuotos parodos-ekspozicijos, išskirtinai pristatant vieną amatą, kaip antai puodžiaus ar staliaus. Rengiama kilnojamos parodos iš Nalšios muziejaus fondų. Parodose aktyviai dalyvauja mokiniai. Centre įkurtas Jaunųjų keramikų klubas, vadovė keramikė Milda Sivickienė, surengia ne vieną klubo narių parodą, skirtą tiek valstybinėms šventėms, tiek kalendoriniams papročiams.

Ypatingo dėmesio ir aktyvumo sulaukia centre vykdomos edukacinės programos. 2018 metams siūlomos net 23. Programos skirtos įvairaus amžiaus asmenims. Dauguma jų vykdomos visus metus, tačiau Kalendorinio ciklo papročius reprezentuojamos edukacinės programos vykdomos tik tam tinkamu metu. Pavyzdžiui: kulinarinio paveldo edukacinė programa „Tradicinių kūčiukų kepimas“ vykdoma tik gruodžio mėnesį. Jos metu dalyviai sužino apie Kūčių vakaro papročius, apie ateities spėjimus bei būrimus ir išmokta patys susiminkyti mielinę tešlą ir pečiuje išsikepti kūčiukus. Didžiausią populiarumą centre siūlomi edukaciniai užsiėmimai pelno mokinių tarpe. Vykdydami kvalifikacijos tobulinimo kursus atvyksta pedagogai, ne tik iš Švenčionių rajono, bet ir iš kitų Lietuvos rajonų. Populiarėja įstaigų kalėdinių vakarėlių, profesinių švenčių, gimtadienių minėjimai centre užsakant komplektą edukacinių programų. Centras, atsižvelgdamas į užsakovo poreikius, individualiai parengia ir pasiūlo dienos užimtumo programą. Daug dirbama su įstaigomis besirūpinančiomis asmenimis turinčiais negalią: Visagino socialinės globos namais, Strūnos socialinės globos namais, Pabradės vaikų globos namais, Senų ir neįgalių žmonių globos namais Šventos k., Švenčionių socialinių paslaugų centro dienos centro pagyvenusiems ir neįgaliems žmonėms „Verdenė“ lankytojas. Centras pasirūpina kiekvieno atvykstančio poreikiais, pasiūlo edukacines programas, atsižvelgiant į kiekvieno galimybes ir norus, taip suteikiant užtikrinti visapusišką erdvę savirealizacijai.

Centras kiekvieną naujai parengtą programą pristato rajoninėje spaudoje, centro facebook paskyroje, naujausią informaciją viešina Švenčionių rajono turizmo ir verslo informacijos centras savo tinklalapyje bei Nalšios muziejaus tinklaraštyje. 2017 m. centras parengė ir išleido edukacinių programų informacinį lankstinuką.

Atsižvelgiant į centro paskirtį-kultūrinę, rengiami įvairaus pobūdžio renginiai. Švenčiamos valstybinės šventės(Sausio 13 – oji Laisvės gynėjų diena, Vasario 16-oji Lietuvos valstybės atkūrimo, Kovo 11-ojo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena, Liepos 6-oji Mindaugo karūnavimo diena), organizuojant minėjimus ir akcijas. Centras kartu su Reškutėnų muziejumi ir Reškutėnų biblioteka-filialu baltų vienybės dieną rugsėjo 22 d. organizuojamas žygis prie XII-XIII a. Rėkučių (Pavajuonio) senovės gynybinio įtvirtinimo, čia pat išsidėsčiusių 100 grupės pilkapyno, Reškutėnų piliakalnio, kuris užbaigiamas kieme prie Baltiškųjų skulptūrų paskaita apie baltų kultūros indėlį į Reškutėnų krašto etnokultūrinę raidą. Švenčiamos pagrindinės kalendorinės šventės. Organizuojamos Advento laikotarpio popietės ir vakaronės, smagios Ažugavos, linksmas Atvelykis, turiningos Jurginės ir Sekminės. Šie renginiai yra kultūrinio edukacinio pobūdžio, nes susideda iš kultūrinės, edukacinės ir pramoginės programos. Renginio metu atvykę ne tik sužino apie tam tikros kalendorinės šventės papročius, bet aktyviai dalyvauja tradicinio šventės patiekalo gamyboje ir muzikinėje programoje.

Centras vykdo ir kito pobūdžio veikla: vyksta į ekspedicijas, kuria skaitmeninį renginių ir edukacijų archyvą, etnokultūrine tematika skaito viešas paskaitas visuomenei, publikuoja straipsnius rajoninėje spaudoje, atsakinėja į interesantų užklausas.

Apibendrinimas. Tradicinių amatų centro Reškutėnuose veikla atitinka savo pagrindinę kultūrinę paskirtį. Į savo veiklą įtraukė net 56 Švenčionių rajono amatus puoselėjančius asmenis. Vykdo aktyvią edukacinę veiklą su visomis visuomenės narių grupėmis. Ateities vizijoje numato tolesnę tradicinių amatų centro retrospektyvinę veiklos plėtrą.